

dr hab. Aleksandra Achteлик

Uniwersytet Śląski

Wydział Filologiczny

Instytut Nauk o Kulturze i Studiów Interdyscyplinarnych

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Joanny Prędoty *Wybrane aspekty psycholingwistyczne w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, napisanej pod kierunkiem dr. hab. Piotra Garncarka na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2018.

Z zainteresowaniem przeczytałam rozprawę doktorską Pani mgr Joanny Prędoty. Przede wszystkim dlatego, że jej analizy dotyczą aktualnych, często podejmowanych w dyskusjach naukowych i metodycznych, kwestii związanych z metodami nauczania języków obcych, a w tym języka polskiego jako obcego lub drugiego. Autorka w centrum swoich rozważań stawia ucznia i jego potrzeby. Zastanawia się, jak najefektywniej i najefektowniej zaprojektować proces uczenia się, by wykorzystać w pełni indywidualny potencjał osoby studiującej. Jestem – mimo pewnych uwag krytycznych – pełna podziwu dla Doktorantki, że podjęła się interdyscyplinarnych badań osadzonych na linii: język – psychologia.

Doktorantka opanowała w stopniu zadawalającym warsztat naukowy badań językoznawczych i sprawnie: referuje stan badań, przytacza wybrane z literatury przedmiotu tezy, tworzy własne modele językowe i rozwiązania metodyczne, definiuje zjawiska, relacjonuje uzyskane wyniki z badań ankietowych i wyprowadza z nich wnioski. Rzadko jednak podejmuje polemikę.

Trzy rozdziały wstępne rozprawy: *Aktywizacja języka w świetle wybranych teorii* (10-34), *Psycholingwistyczne podstawy przyswajania i uczenia się języka* (35-64) i *Metody glottodydaktyczne a nauczanie języka polskiego jako obcego* (65-89) wskazują na odczytanie Doktorantki, wybranie z obszaru badań teoretycznych aspektów, które pozwoliły Jej umotywić temat oraz zakres podjętych badań. Mgr Joanna Prędoty dokonuje także w rozdziale trzecim zestawienia metod konwencjonalnych i niekonwencjonalnych, które wykorzystywane są w nauczaniu języków obcych. Trudno jednak rozstrzygnąć, których jest większą zwolenniczką. Rozdziały te mają raczej charakter opisowy i odtwórczy, co w tym przypadku stanowi zaletę. Doktorantka nie rości sobie bowiem aspiracji do stworzenia nowego modelu w nauczaniu jppo, ale w kolejnych rozdziałach pracy kreatywnie wskazuje, jak przywołane teorie wykorzystać w praktyce dydaktycznej. W moim przekonaniu rozdział drugi i trzeci po drobnych korektach mogłyby stanowić jedną część. Atutem mgr J. Prędoty jest

umiejętność wykorzystania w swojej pracy wyników badań z obszarów językoznawstwa, psychologii, biologii, dydaktyki, a nawet medycyny klinicznej. Takie interdyscyplinarne podejście do wybranego zagadnienia otwiera z jednej strony duże możliwości badawcze, z drugiej zaś – przed Autorem stojącym na początku swej drogi naukowej – rodzi szereg zagrożeń, jak zbyt skrótowe myślowe czy uproszczenia. Czasem Doktorantce zdarza się dzielić z czytelnikiem zbyt szeroko wiadomościami, które niekoniecznie są przydatne do rozwijania dyskursu np. szczegółowy opis budowy mózgu itp. Wstępne rozdziały spełniają jednak w stopniu zadawalającym wykazanie się odwołaniami do stanu badań i ujęć teoretycznych. Moim zdaniem na pochwałę zasługuje druga część pracy. Najciekawsze bowiem są rozdziały analizujące wyniki badań, mających na celu wskazanie, jak uczący się postrzegają efektywność stosowanych na zajęciach metod, jakie są ich oczekiwania. Na uwagę zasługują fragmenty pracy, w których Doktorantka daje konkretne rozwiązania pozwalające na wykorzystanie osiągnięć psycholingwistyki w nauczaniu jpjo.

W rozdziale IV *Opis badań preferencji uczących się jpjo w zakresie stosowanych metod nauczania i technik uczenia się – aspekt psycholingwistyczny* (90-133) Doktorantka analizuje i poddaje interpretacji materiał pozyskany za pomocą badań ankietowych. Ankieta została przeprowadzona na sporej próbie badawczej (200 osób) wśród cudzoziemców uczących się jpjo na terenie Polski. Osoby poddane ankietyzacji były zróżnicowane pod względem wieku, płci, wykształcenia, kraju pochodzenia i stopnia znajomości języka polskiego. Autorka pracy zadbała o proporcjonalność próby. Kwestionariusz oparty w większości na pytaniach zamkniętych został poprawnie przygotowany. Doktorantce udało się, poza jednym punktem, uciec od określeń związanych z „trudnością” języka polskiego. Raz tylko sformułowała pytanie: „Pisanie tekstów w języku polskim jest **trudne** i chciałbym poświęcić na to więcej czasu”. Wymaga to pochwały, ponieważ często wśród nauczycieli jpjo panuje opinia o trudności polszczyzny, co bywa elementem demotywującym uczących się. Wyniki badań przejrzyste zostały zaprezentowane w tabelach. Jednak jako czytelnik liczyłam na pogłębione omówienie wyników, a następnie odwołanie się do badań ankietowych w dwóch kolejnych rozdziałach. Tego trochę brakuje. Warto zaznaczyć, że umiejętność przeprowadzenia badań, a następnie analiza materiału wskazuje na dojrzałość badawczą Doktorantki, zdolność sformułowania tematu i obszaru badań. Dowód to także na kreatywność badawczą Autorki rozprawy.

Ponadto wyniki tych badań, poprawnie zanalizowane całościowo i pod względem zmiennych respondentów są istotnym katalogiem danych dla psychologii, językoznawstwa, metodyki nauczania języków obcych, bo znajdujemy tu wyniki pozwalające na wysnucie

stwierdzenia, że choć panuje powszechne przekonanie, iż świat nowych technologii zmienił nie tylko sposób postrzegania rzeczywistości, komunikacji, zdobywania wiedzy i uczenia się, to w praktyce tradycyjny model uczenia/uczenia się stosowany w szkolnictwie rzutuje na preferencje w wyborze metod przyswajania wiedzy jpjo wśród cudzoziemców.

W rozdziale V *Wybrane techniki i ćwiczenia aktywizujące w procesie nauczania jpjo* (134-196) Doktorantka odwołuje się do badań prowadzonych nad inteligencją. Dokonuje przeglądu pojawiających się w literaturze przedmiotu definicji interesującej Ją kategorii, a następnie prezentuje „przykłady praktycznych rozwiązań pozwalających na większą aktywizację słuchaczy na lektoracie jpjo” (s. 136). Są to zarówno rozwiązania autorskie, jak i adaptacje zadań z innych dziedzin dydaktyki. Zaproponowane metody Autorka dzieli na takie, które mają wspomagać sprawność mówienia, i te które mają być pomocne przy rozwijaniu sprawności pisania. Następnie dzieli je na kilka kategorii (ćwiczenia oparte na improwizacji i działaniach parateatralnych, gry dydaktyczne, techniki odwołujące dyskusji czy oparte na grach słownych itp.). Daje także przykłady w jaki sposób na zajęciach wykorzystać metodę przekładu intersemiotycznego oraz nowe technologie w nauczaniu jpjo. Co ważne, przy każdym z proponowanych typów zadań wskazuje wady i zalety pracy z tego typu zadaniem w trakcie zajęć oraz poziom, na którym technikę można zastosować. Co ciekawe, przy większości propozycji pojawia się zastrzeżenie, że zadanie nie jest możliwe do realizacji na poziomie A1 lub A2. Doktorantka ani nie opatrzyła tej luki komentarzem ani nie zaproponowała technik, które mogłyby zostać z powodzeniem wykorzystane na poziomie początkującym. Materiał zebrany w tej części rozprawy mógłby stanowić dobre źródło wiedzy dla osób chcących urozmaicić i wzbogacić swój warsztat pracy, szczególnie dla słuchaczy studiów podyplomowych nauczania jpjo. W rozdziale brak także szerszego komentarza w kontekście podejmowanego zagadnienia – jak rozumiem – Autorka po, to wskazuje konkretne typy rozwiązań, by tym samym wskazać czytelnikowi, że dana metoda jest szczególnie efektywna dla uczniów, u których dominuje jeden z siedmiu typów inteligencji (por. teoria inteligencji wielorakich H. Gardnera – Doktorantka odwołuje się do niej w swojej rozprawie – s. 134-135). Dałoby to większą spójność i celowość proponowanego wywodu.

W rozdziale VI *Włączenie metod aktywizujących w proces nauczania jpjo* (s.197-254) znajdujemy konkretne propozycje zastosowania metod aktywizujących w procesie nauczania cudzoziemców na różnych poziomach zaawansowania znajomości jpjo. Autorka przedstawia sześć projektów lekcji, za pomocą których udowadnia, że opisane przez nią metody można z powodzeniem wykorzystać w pracy z uczącymi się języka polskiego obcokrajowcami od poziomu A1 do poziomu C2. W części tej wykazuje się dużą kreatywnością metodyczną,

osłania tajemnice własnego warsztatu glottodydaktycznego. Jednakże u czytelnika pojawia się pewien niedosyt wynikający z braku takich chociażby informacji, jak: czy przedstawione projekty zostały zrealizowane podczas zajęć (w jednej lub kilku grupach), jaki przyniosły efekt, jakie trudności pojawiły się podczas realizacji wybranego materiału, czy uczący się bardziej angażowali się w momencie, kiedy pojawiały się zadania odwołujące się do metod aktywizujących czy do tradycyjnych itp. Zaprezentowane propozycje są ciekawe. Oczywiście, do każdego przedstawionego projektu można też zgłosić drobne uwagi szczegółowe. Ograniczę się tu do propozycji zajęć na poziom A1 (s. 198-203). Ćwiczenie mające rozwijać kompetencje rozumienia tekstu słuchanego, a zarazem odwoływać się do stanowiącej temat zajęć formy dopełniacza pod względem leksykalnym nie jest dostosowane do poziomu zaawansowania uczących się oraz tematycznie nie jest spójne z wcześniej prezentowanym materiałem (w zasadzie podczas zajęć uczniowie utrwalają leksykę związaną z jedzeniem). Również, jak dla mnie, jeśli Autorka stara się wzorcowo pokazać w jaki sposób wprowadzić na zajęciach kategorię dopełniacza liczby pojedynczej i wybiera leksykę związaną z jedzeniem (z taką leksyką związany jest tekst zresztą niezwykle „sztuczny”), to brak umotywowania, by w tabeli gramatycznej pojawiła się forma dopełniacza rzeczowników żywotnych rodzaju męskiego. Również w kolejnych ćwiczeniach mających na celu utrwalenie materiału gramatycznego brak spójności odwołań leksykalnych do tematu lekcji *Nie mogę żyć bez kawy!*, a w zadaniach pojawiają się frazy: „nie lubię młodszego brata, nie znam twojej siostry, nie chcę mieć nowego auta” itp. Również jeśli na lekcji wprowadzamy dopełniacz to chyba od razu uczeń „sam z siebie” nie potrafi tworzyć zaimków w formie dopełniacza. Uwagami tego typu mogłyby zostać opatrzone wszystkie z zaproponowanych przez Doktorantkę przykładowych zajęć. Jednakże mam świadomość, że zaprezentowane propozycje mały przede wszystkim wskazywać na różnorodność stosowanych metod. Jeśli jednak tekst we fragmentach byłby publikowany, to proszę tę część gruntownie przemyśleć. Trzeba jednak zaznaczyć, że i ten rozdział został bardzo dobrze napisany.

Wnioski

Autorka wybrała ciekawy temat, który na gruncie nauczania języka polskiego jako obcego nie był dotąd szerzej opracowany. Przeprowadziła również badania ankietowe, na podstawie których zgromadziła duży materiał empiryczny i poddała go wnikliwej analizie ilościowej. Ogólnie można stwierdzić, że Doktorantka dysponuje dobrym stylem naukowym.

Wykład jest logiczny i dobrze zorganizowany. Aparat przypisów i odsyłaczy poprawny. Wykresy bardzo ułatwiają odbiór przedstawianych wyników ankiet.

Na uwagę zasługuje samodzielność myślowa Doktorantki, która uwidacznia się w formułowaniu uogólnień dotyczących uzyskiwanych wyników badań. Drobne potknięcia stylistyczne nie wpływają znacząco na ogólną pozytywną ocenę merytoryczną pracy. Rozprawa po skróceniu i przemodelowaniu mogłaby jako publikacja służyć do podniesienia kompetencji osób zajmujących się nauczaniem języka polskiego jako obcego.

Konkluzja końcowa

Praca doktorska mgr Joanny Prędoty *Wybrane aspekty psycholingwistyczne w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, napisana pod kierunkiem dr. hab. Piotra Garncarka, spełnia rygory formalne i merytoryczne stawiane przed rozprawami doktorskimi przez Ustawę z 14 marca 2003 roku „O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki”. Praca ta rozszerza naszą wiedzę z glottodydaktyki, zwłaszcza w aspekcie nauczania elementów języka i kultury z dużego, ważnego zespołu treściowego **metody aktywizujące w nauczaniu języka polskiego jako obcego, techniki i strategii pracy w uczeniu jppo. Przedstawiana do recenzji rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki, która przez swoje badania dała szereg nowych informacji przydatnych nie tylko dla językoznawstwa (glottodydaktyki), ale także do nauczania języków obcych i psychologii.**

Z największym przekonaniem stawiam wniosek do Rady Wydziału Polonistki Uniwersytetu Warszawskiego o dopuszczenie mgr Joannie Prędocie do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Katowice, 1 maja 2018 roku

Aleksandra Achtelek

